

શ્રી

શ્રીમાન બરવાની નરેશ મહારાજા શ્રી સર રણજીતસિંહ
સાહેબ બહાદુર મહારાજાશીત કે. સી. આઈ. ઈ.

શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ

ચંદ્રગુપ્ત નાટકનાં

ગાયનો અને ટુંકસાર.

રચનાર મહારાણીશંકર અંબાશંકર શર્મા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુચબાઈ શીખમસાદ.

મલક શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ.

નાનું મલક નંબર ૨૪-૨૫ ટાવનાદ.

અ. રૂ. ૧૦૦.

વિગ્રહ ૧૯૧૯

સને ૧૯૨૩.

મુલ્ય ૪ અ. ના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથોત્કલ્પક
૧૯૮૮-૮૯



અને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ મુજબ ગુજરાત હસારી છે અને તેના પ્રસિદ્ધ
કર્તાઓ સર્વ હક મોલાને સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે પ્રસિદ્ધ કર્તાની ભેખાવ
પરવાનગી મીઠાચ કોમ્પો કપા રૂં છાપવું, મેચવું રેખાવવું કે બજાવવું નહીં.

અમદાવાદ.

બા ગણેશ પ્રી. પ્રેસમાં ત્રીવેદી હિન્દુલાલ માણેલાલે છાપ્યા.

૬. ખંભુલા રોડ, આર રસ્તા.



ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૮-૮૮૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મેંદુપ્ત-ગાયનો

વિષય ૬-૨-૧

ચન્દ્ર શુભ નાટકનાં મુખ્ય પાત્રોની જાણ પીછાણ.



પૂરૂષ પાત્રો.

ચન્દ્રશુભ—મગધ મહારાજા ધનનંદ અને મુરારીના આગાત પુત્ર.
ચાણુક્યનો પ્રિયભક્ત, ભાગ્યોપે રાજ્યાંકી બનેલો.
પર્વત, શ્રીક રાજ સેષ્યુકસનો વિજેતા અને સ્ત્રી
પુત્રી અંધનાનો હૃદયકાન્ત.

સિંહરાજ—અગાતવાસમાં ગોવાળિયાઓને ત્યાં જીવેલો ચન્દ્રશુભ.

વિષ્ણુશુભ ઉદ્દે—પ્રસિદ્ધ રાજનીતિજ્ઞ બ્રાહ્મણ. ચન્દ્રશુભનો શુર-
ચાણુક્ય. નંદવંશનો ઉચ્છેદ અને ચન્દ્રશુભને મગધ રાજ્ય-
સને ખેસાડી મૌર્યવંશનો સ્થાપક.

ધનનંદ—મગધ રાજ્યનો બોળો વિશ્વાસુ રાજા, એકવાર તત્કાલેથી
પણ પાછાગયા પ્રેમપાત્ર બનેલી રાણી સુરાના મોહમાં
પડેલો અને ચાણુક્યની કૃટ નીતિનું અલિદાન થઈ
ગયેલો ચન્દ્રશુભનો પિતા.

શુભાદ્ય—ધનનંદના બીજી રાણી સુનાદામી થયેલો મુર્ખ પુત્ર.
ચોટલી કાપુ હજાર મડાળા “માનવંતા સુરખી.”

રાણિક—મગધ રાજા રથા નંદવંશનો રાજમંત્રી, એકનિષ્ઠ, સત્ય-
પ્રિય પ્રધાન. ચાણુક્યની કૃટનીતિને પણ કંપાવનાર, પાછ-
ળથી જનાર ચન્દ્રશુભનો અમાન્ય.

૧. ગુરાયણ—મગધ રાજ્યનો સેનાધ્યક્ષ. ચાણક્ય, ચન્દ્રગુપ્ત અને મુરારીને પક્ષપાતી.

૨. સિદ્ધાર્થક—ચાણક્યનો ચતુર અને રમુજી જસુસ-શિષ્ય જોશી, બિલ્લહત, અને શંકટદાસ આદિ બનાવડી જસુસી નામોથી ચાણક્ય ચન્દ્રગુપ્તની સિદ્ધિનો સાધનાર. સુમ-તિકાનું પ્રેમપાત્ર.

૩. અન્નદાસ—પ્રધાન રાક્ષસનો વિશ્વાસપાત્ર અનન્ય મિત્ર.

૪. દિગ્વિજયગુપ્ત—પ્રધાન રાક્ષસનો વિશ્વાસ જસુસ, સુમતિકાને હા-છકક ખાધેલો ચાણક્યનો શિકાર.

૫. સેદ્યુક્સ નિકતક—ગ્રીસનો રાજા. અધેનાનો પિતા.

૬. પર્વતેશ્વર—લિમપ્રદેશનો રાજા. સેદ્યુક્સનો ખંડીઓ.

૭. મલયકેતુ—પર્વતેશ્વરનો પુત્ર.

૮. વાધ—ચન્દ્રગુપ્તનો પાવક ગાલાળ.

૯. દાર્દરમા—તોપ-દાર ખાતાંના ઉપરી.

ઉપરાંત—શિખો, દરબારીઓ, ખુશામતીઆ, ગોવાળો, ગ્રીકો, રાજવંશીઓ, હજારો, શહેરીઓ, લશ્કરીઓ, વેદ, બ્રાહ્મણો. દુતો, ધાતંડા ઇત્યાદિ.



શ્રી વર્ગ.

અથેના—સેલ્યુકસની વીરપુત્રી ચન્દ્રગુપ્તની અવનેધરી.

મુરા—ચન્દ્રગુપ્તની માતા, રાજા ધનનંદથી તળાએડી પણ પાછા
જાથી તેની પ્રિયતમા બનેલી રાણી. નંદનો નાશ કરવામાં
ચાણક્યનું થઇ પડેલ મદદગાર હથિયાર; આખરે નિવડનારી
પતિભક્તિ-સતી.

સુનંદા—સુભાલ્યની માતા, ધનનંદની ખીજી રાણી.

સુભતિકા—મુરાની ચતુર દાસી, તિહાર્થિકની અર્ધાંગનાનેએડી.

વૃન્દમાલા—મુરાની ધર્મ પરાયણ વૃદ્ધ દાસી.

મુશીલા—ચન્દનદાસની સાધ્વી સ્ત્રી.

ઉપરાંત—ગોવાળજી, સખીઓ, દાસીઓ શ્રીક વીરાંગનાઓ ઇત્યાદિ

સ્થળ—પાટલિપુત્ર, હિમપ્રદેશ, અને એ બે સ્થળોની વચ્ચેનું
ગામ, આશ્રમ અને પહાડી જંગલ.



॥ ॐ नमः ॥

नाटकનો संक्षिप्त સાર

પૂર્વ વૃત્તાંત.

સમગ્ર ૨૦૦૦ વર્ષ પહેલાં મગધ પ્રાંતનાં પાટલિપુત્ર નગર-
પર રાક્ષસ નામના પ્રવીણ રાજાના પ્રધાનની મન્ત્રણામાં રાજા
ધનનંદ નિષ્કંટ રાજ્ય કરતો હતો. અમુક સમય વીતતે, કિન્નર-
જનને છતાં સેનાપતિ બામુરપણે ત્યાંની એક રાજસુંદરી મુરા સાથે
ધનનંદનું લગ્ન કરાવ્યું, જે મુરામાંથી પહેલો રાજવારસ પુત્ર ઉત્પન્ન
થયો, પ્રધાન રાક્ષસ આ લગ્નની વિરુદ્ધ હતો તેથી મુરા માટે રાજાના
દિલમાં ક્રોધપણ રીતે વિષ ભર્યું. તેણીને ઘુઘા-ઘુઘાડી ગાળાવી રાજાથી
છુટી પડાવી કેદ કરાવી. વળી નદાંશ પવિત્ર રહે એ બહાને તેણીના
બાહ્ય દુધપિત્તા બાળકને વહેણાવી મારાઓ દ્વારા મારી નાખવાનો
બેઠકવણ કરી. રાક્ષસે મુરા ઉપર શુનંદા નામની બીજી રાજકુમારીથી
રાજાનું લગ્ન કરાવ્યું જેને પણ પુત્ર આવતો અને તે સુમાલ્ય,
આજે એ વાતને અદાર જય દર્શિ ગયાં છે.

અંક ૧ લો.

બાન્દી—અનુપ્રાર્થનામાંજ નાટકની ઝંખી ઉપર આ. ભારતની પ્રાચીન
સામાજિક તથા રાજકીય અવસ્થાના સંબંધમાં નહીં-સુત્ર-
ધાર વચ્ચે સમા. બ્રિટિશ સામ્રાજ્ય અને ચંદ્રગુપ્તના
સમયની તુલના દિન્દની પુરાણી ગઢોડાવાલીની ઝળક માર્ક
વિદાય થતું.

અવેશ ૧ લો.

સ્થળ—પાટણપુત્રનું જનાની બંદિગૃહ. કાળ—આઠમુહૂર્ત.

પાટણપુત્રના રાજ ધનનંદની ત્યગ્નએત્રી મુગ રાણી બહાર વાંચી કેદખાનામાં સડતી તેમ પુત્ર મરણના શોધથી પ્રમત નેત્રી દેખાઈ રહી છે. દાસી જન્દમાલા સાન્વન આપે છે. મુરાની શોધ સુનંદા રાણીના પુત્ર સુમાલ્યને આગે યુવરાજપદનો અધિકાર આપવાનો હોવાથી સર્વ કેદીઓની સાથે મુરાના પણ છુટકારાના સમાચાર ત્રાપતી દાસી સુમતિકા પ્રવેશે છે. તેવાજ સમાચાર સંભળાવતો દહેરો પોતાના મૃતપુત્રના સ્થાનમાં શોક્યના છોકરાનો મંગળ હિસા સાંકળી મુરાની વિશેષ દીલગીરી, વિરૂંજતા અને હાથબાજ તરફ સેનાધ્યક્ષ બાગુરાયણ મુરાને માનપૂરક છોડી, તેણીની તરફ પોતાની પુણ્ય સદાપુણ્યિત બતાવી સમય આપે એક બાકની શાદક મદદગાર થવા વચન આપી જાય છે. મુરાનો બમંદર દોષ પુત્રના વેરનો પુતો બદલો લેવાની કૂર આંતરપ્રતિજ્ઞા શોકમૂર્છિત મુરાને પાલખીમાં બહાર લઈ જવી.

સીન ટ્રાન્સફર. (દસ્ય પરિવર્તન)

પ્રવેશ ૨ નો.

સ્થળ—પાટણપુત્રની રાજસભા.

વાજાલે ગાજતે સુમાલ્યની સરાસી આપે છે. અભિષેકની સર્વ મંગલ ક્રિયા થાય છે, તેમાં સહજાં અમંગલ ચિન્હો દેખાય છે. સુમાલ્યની 'યેવકુરીતું' હાસ્યબલક પ્રકરણ. રાજ ધનનંદ પ્રવેશી ચપલબલક આપે છે સેતુકસની પુત્રી અયેના પ્રીતિ વિવાહના સ્વયં-

વરથી પરજીવાની છે. ત્યાં પધારવા શુવરાજ સુભાસ્યને આમંત્રણ
 હોવાથી પ્રધાન રાક્ષસ ખળર આપે છે. સુભાસ્યને બાશુરાયજી સાથે
 મોકલવાની રાજ સંમતિ આપે છે બ્રાહ્મણ, બિશ્નુકાને દાન દેવાય છે.
 ત્યાં વિષ્ણુગુપ્ત ઉદેઁ ચાણક્ય અને તેનો રમુછ શિષ્ય સિદ્ધાર્થક
 પ્રવેશે છે. આસન આદિનો કંઈપણ સત્કાર નહિ મળવાથી ચાણક્ય
 રાજસન પર બેસે છે. યૌદ્ધ રાજા ધનનંદ બ્રાહ્મણ ચાણક્યનું
 અપમાન કરે છે, ચાણક્ય, રાજાને બ્રાહ્મણનું ખાન કરાવે છે.
 રાજાનું આદર્ય. બ્રહ્મણુવ અને ક્ષત્રિયત્વનું વચ્ચે ચક્રમક, ધીર
 અપમાનના બદલામાં નદવંશના નાશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા રૂપે ચાણક્ય
 શિષ્યા (ચોટલી) છોડી નાખે છે અને જ્યાં સુધી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થાય
 નહિ ત્યાં સુધી શિષ્યા નહિ બાંધવાની બમકી આપી આજ્ઞા જાય છે,
 સતપ્ત થયેલા રાજાને મુરઝા મોહકવેશે પ્રવેશી પોતાનાં દિવ્ય સંગીત
 તથા હાવભાવથી પ્રસન્ન કરે છે અને ફરીને રાજાનો પ્રેમ મેળવતી
 બેઠે છે. દંબલો.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—પાટલિપુત્રથી એક કોસ દુરનાં પહાડી ગામ પ્રાસેનો ભાગ
 સિદ્ધાર્થક સાથે ચાણક્ય પોતાની પ્રતિજ્ઞાના નિભાવની ચિંતા
 કરતો પ્રવેશે છે. ગોવાળ છોકરાની રમત 'ભારત રાજા બનેલા સિંહ-
 રાજા અને ગ્રીક રાજા સિંહનદર બનેલા હાથીઆની ટોળી વચ્ચે ખેડી
 લડાઈ સિંહરાજા સાચા આવેશમાં હાથીઆને મારવા તૈયાર થઈ
 જાય છે કે ચાણક્ય એકદમ વચ્ચે પડે છે. ચાણક્ય સિંહરાજાના
 હાથ બંને ખરતબની પરીક્ષા કરે છે જેમાં સજ્જા ચાકવતી રાખનાં
 લક્ષણો દેખાય છે, સંવાદ. સિંહરાજાના પાળકના માતપિતા આવે છે

ચાણુક્ય ખુલાસો પુછે છે, વાપ ગોવાળ સિંહરાજ સંબંધી ખરી હકીકત જાહેર કરે છે. ચાણુક્ય, સિંહરાજનું ચંદ્રગુપ્ત નામ પાડે છે અને તેને પોતા કનેસેંપી દેવા ગોવાળ પાસે મોકલ્યું કરે છે સિંહરાજ ચાણુક્ય સાથે જવા તૈયાર થાય છે અને ગોવાળ પાસે મળી જાય છે. સેલ્યુકસ તથા પર્વતેશ્વરના માણસો આવે જળદને લુટી જાય છે જેને પાછાં મેળવવા ચાણુક્ય, ગોવાળ તથા સિદ્ધાર્થ સાથે સિંહરાજને મોકલે છે અને ફરીને સિંહરાજને ચાણુક્ય આશ્રમે લઈ આવવા સિદ્ધાર્થને બલામણ્ય કરતો જાય છે. પાલક માન પીતાથી સિંહરાજનું કરણભાવે જુદા પડવું.

પ્રવેશ ૪ થી.

સ્થળ—હિમપ્રદેશમાં સેલ્યુકસના ખંડીઆ રાજ્ય પર્વતેશ્વરનું

રાજ્ય-૨૩-ભવન

સેલ્યુકસની પુત્રી સાથેના સગીઆ સાથે ડેન્સ કરતી પ્રવેશે છે. પરસ્પર સમારવિનોદ. સ્વયંવરમાં ચોખ્ખ વર મળવા વિષે અથેનાના સંકેપ વિકેપ. સિંહ પકડાયાના સમાચારથી અથેનાની પુત્રી સેલ્યુકસ પર્વતેશ્વર તથા મલ્લકેનું પ્રવેશવું. બીજા જંગલી આણીને બદલે સિંહ પકડાયાથી તેને કોઈ વજ્ર નહીં કરી શકે માટે મલ્લકેનું પરણવા અથેનાને સેલ્યુકસનો આગ્રહ. સિંહને વશ કરનારને પરણવા અથેનાની દહતા પિતા પુત્રી વચ્ચે લગ્નનાં તત્વ મહત્વ તથા સ્વામીનત્વ સંબંધી ગરમ સંવાદ. પાંચરામાં પુરેલા સિંહને આંદર લાવેલો. સિંહ પકડાયાનો ખુલાસો. સિંહરાજ અને સિદ્ધાર્થને પ્રમો. સિદ્ધાર્થના રમુજ ભર્યા અને સિંહરાજના બહા-ફરી ભરી ઉતારો. સિંહરાજ પ્રતિ અથેનાની પ્રીતિની પ્રતિ. બીજા

રાજવંશાગ્રોનું આવવું. અથેનાની સ્વયંવર-શરત. સર્વનું સિંહયા
 ડરવું. અને પલાયન થવું. સિંહરાજનો વાક્યોથી સેત્યુક્ત ગુસ્સો થઈ
 તેને સિંહના પાંજરામાં નાખવા હુકમ કરે છે. અથેનાનો પ્રેમપ્રકાશ
 સેત્યુક્તનો ક્રોધ સિંહરાજનું સ્વયંસિંહના પાંજરામાં ફેરવે. સિંહની
 સિંહરાજ તરફ સ્નેહભરી ઝેલ. પાંજરે તોડી સિંહરાજનું બહાર
 નિકળવું. અથેના વરમાળ પહેરાવે છે. બચ વિસ્મય. ટેલો.

પ્રવેશ ૫—મેા

સ્થળ—પર્વતેશ્વરના રાજભવનનો બાહ્ય ભાગ.

પોતાના જોવા ગરીબ મોવાળ તરફ પ્રેમ નહિ બતાવવા સિંહ
 રાજની અથેનાને પ્રાર્થના. અથેનાની સિંહરાજ પ્રતિપ્રીતિ અને ભક્તિ
 સાથે સહ ચાલવા અથેનાની સિંહરાજને વિનંતી. યુદ્ધ. સેત્યુક્ત વચ્ચે
 પડે છે. અનેનું જીદા પડવું.

પ્રવેશ ૬ ઠેા

સ્થળ—પાટલિપુત્રમાં મુરા-ધનનંદના મહેલ પાસનાં રાજ્યો-
 ધાનનો આગલો ભાગ.

પ્રપંચની શેત્રજ ઝોટવણૂતો અને મુરાને મળવાની મુરાદ કરતો
 આશુક્ય વીરવત સાથે પ્રવેશે છે. સુમાત્યના મુરખ્ખીપણા નીચે હળમ
 મંડળનું આવવું. હળમ મંડળની રજાપના અને કાર્યવાહીની મંમત
 હરીકત એક અભણ્યા પ્રાણીનું હળમત કરાવવા ત્યાં આવવું અને
 ફસી પડવું. તેની મોટલી ટપાવી અને ખીજવણી આશુક્ય હોડાવે છે.
 આશુક્યને છુટી મોટલીવાળો એક હળમ મંડળની ધમકી મુરાને
 સામેથી સંમળાવવા આશુક્ય પોતાને મુરાના પયરનો રાજમુર જણાવી
 વિષ્ણુમુખમાંથી આશુક્ય નામનો નવો નીતિ-પાઠ મળવો શરૂ કરે

છે; ચાણુક્યની ચોટલી કાપવાની હજામ મળી તળવીજ કરે છે કે એકદમ મુરા પ્રવેશી તેઓને જગાડે છે. ચાણુક્યને પોતાના પિયરના રાજગુરુ સમજી મુરા સત્કારે છે. ચાણુક્યની ચાલખાજી, મુરાને તેણીના પુત્ર મરણ્યુ માટે ઉશ્કેરે છે. તેણીના પુત્રના સ્થાનમાં સિંહરાજ-ચન્દ્ર ગુપ્ત કે જેને ચાણુક્ય તેણીના પ્રધ્યુમન બાઈના પુત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ કરે છે તેના તરફ મુરાની તીવ્ર લાગણી જગાડે છે. પોતાના કનિજ્ઞ ચન્દ્રગુપ્તને પોતાપામે લાવવા અને પોતાના પુત્ર વધના વૈરમાં મદદગાર થવા મુરાની ચાણુક્ય સામે ઠાકનુદી, ચાણુક્યની મસલતા કબુલાત અને ખુશી.

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ—હિમપ્રદેશમાં ચાણુક્ય-આશ્રમ

લૂટારૂ ગ્રીકોને પકડી પાડવા માટે ચાણુક્યના શિષ્યો સિંહરાજને કાળાશી આપે છે. ગ્રીકોને છોડાવના અયેના ત્યાં આવે છે. પ્રેમ-વિકાસ હિમયની સહૃદય સ્નેહ-સકલના મલયકેતુનો દ્વેષ, સિંહરાજના સિંહનો ભય, પહાડ ઉપરથી ચાણુક્ય આશ્રમને તોપને ગોળે ઉડાડવાનો સકલ્પ કરી ચાલ્યા જવું. અયેનાનું સિંહરાજ પાસે બાવિ પ્રેમનું દાન માગવું સિંહરાજનો સ્વીકાર. અયેનાનું વરમાળ આરોપી નિદાય જવું. ચાણુક્ય સાથે ચન્દ્રગુપ્તનું પાંદલિપુત્ર જવું. ગ્રીકો પહાડઉપરથી આશ્રમને ઉડાડે છે ત્યાં પહાડ જવાળામુખી લાય છે. સીન ટ્રાન્સફર.

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ—ધનનંદનું વિલામભવન

કુસીની મેલ જગ્યામાં જહાડએકા રાજા ધનનંદની મુરા સામે અનુરામ-ગોષ્ઠિ. રાજાને પુરતો વજ્ર કરવાની મુરાની પ્રપંચ-ખાજ.

આણ્ણક્ય ચન્દ્રગુપ્તને લાઇને આવે છે રાજા અને મુરાની પ્રસન્નતા રાજા ચન્દ્રગુપ્તને પોતાના અંગરક્ષકની તેમ લશ્કરી સરદારની પદવી આપે છે. મુરાને વધારે ખુશ કરવા પોતાની હયાતીમાં રાજા ચન્દ્રગુપ્ત ઉપર સુકુટ સુકવા જાય છે કે એકદમ રાક્ષસ આદિનું આવવું. ટેમ્પ્લેટ

(ડ્રોપ સીન)

અંક ૨ નો.

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ—રાક્ષસ પ્રધાનનું દીવાનખાનું.

રાક્ષસ પ્રધાન તેના વિદ્યાસુ જનસુસ હિરણ્યગુપ્ત સાથે મસલત કરતો પ્રવેશે છે. આણ્ણક્ય સાથે સંબંધ ધરાવવા માટે ભાગુરાયણુ ઉપર શંકાની દૃષ્ટી મુરાના મહેલની હડીકત જાણતા રહેવા તેણીની સુમતિકા દાસીને ફાડવાની ખટપટ કરવા હિરણ્યગુપ્તને મોકલવા ભાગુ-રાયણુનું આગમન અને રાક્ષસ સાથે સંદિગ્ધ વાતચીત આણ્ણક્ય માટે ચેતવણી. રાક્ષસ તરફથી પોતાનું અપમાન સમજી આંતર ક્રોધ દર્શાવી ભાગુરાયણુનું જવું. જનસુસ સિદ્ધાર્થક દ્વારા આણ્ણક્ય, રાક્ષસની શંકાનો નાશ કરે છે. સુમતિકાને લઇને હિરણ્યગુપ્તનું આવવું. સિદ્ધાર્થક સુમતિકાનું તારામૈત્રક રાક્ષસ સુમતિકાને મુરાના મહેલની અંતરની વાતચી વાંકફગાર કરવા જનસુસ તરિકે રહેવા કહે છે આણ્ણક્યની પદવેલી સુમતિકાને પ્રેમ કુસંગતા રાક્ષસ સુમતિકાને પોતાની માનવાની ભૂલ કરી તેણીને ધનામ આપવા હિરણ્યગુપ્તને કહીને જાય છે. હિરણ્ય ગુપ્ત સુમતિકાપર પોતાની શીદાગીરી જાહેર કરે છે, અહુર સુમતિકા સ્ત્રી ચરીત્ર કરી હિરણ્યગુપ્તને દસવી લાનાવી તેના કરતાક્ષરો વધુ રાક્ષસની મુદ્દા છાપવાળા એ કાગળો મેળવી લીધે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

૨૨જો—ધનનંદનું વિલાસોદ્યાન.

રાક્ષસની ઘુષ્ટતા સામે મુરારો આવેશ. સુમતિકા સાથે કપટ પ્રબંધ. મુરા રાજના રીસામણાં મનામણાં. મુરાને રાજ બેઠકે બનાવે છે. રાજને ભમાવવા તથા બીજી શોક્યો સામે ઉચ્છેરવા મુરાનું એક નવું તરકટ. અને રાજની બીજી રાણીઓ ઉપર ક્રોધ અને અવિશ્વાસ. મુરાની ચાલાકી બરી મમગવટ રાજનું મુરા ઉપર તુદન પાણી પાણી થઇ પીગળવું. રાક્ષસ પ્રધાનને રાજનું મગવા જવું. મુરાનું ચાણક્ય પાસે જવા નીકળવું.

પ્રવેશ ૩ જો.

૨૨જો—પાટલીપુત્રમાં ચાણક્યની પર્ણકુટી.

ચાણક્ય ભાગુરાયણને રાક્ષસ સામે ઉચ્છેરે છે. ચન્દ્રગુપ્તના બેટને ઉઘાડવો ભાગુરાયણ ચન્દ્રગુપ્તનો એવક થઇ સર્વ રીતે મદદગાર થવા પ્રતિજ્ઞાથી બંધાય છે. રાક્ષસની મુદ્રાગ્રપવાળા બે કાગળોથી રાક્ષસને ગોથુ ખવરાવવા તથા નંદકુળનોનાશ કરવાની ગોઠવણ એક કાગળથી પર્વતેશ્વર તથા સેત્યુકસને થોડા હસ્તર સાથે પાટલીપુત્ર પર ચઢી આવવાની હાલત દેખાડવી ભાગુરાયણનું સમાધાન અને ગમન મુરા તથા સુમતીકાનો પ્રવેશ મુરાની ચન્દ્રગુપ્ત માટે અધીરાઈ રાક્ષસની સહીવાળા બીજા કાગળથી નંદવંશનો સમૂળનો નાશ કરવાની બીજી બાજી. ચાણક્ય મુરાને બતાવે છે. મુરાનું પ્રસન્ન થઇ જવું. રાક્ષસના મિત્ર ચંદનદાસના હર પાસેથી છેક રાજદરબાર સુધી સુરંચ ગોઠવવાની તોપચી દારૂખર્મા સાથે વેતરણ ચન્દ્રગુપ્ત તથા સિદ્ધાર્થકેને રાક્ષસના અસુસ તરીકે પર્વતેશ્વર તથા સેત્યુકસ પાસે મોકલવા.

પ્રવેશ ૪ થી.

સ્થળ—હીમપ્રદેશમાં અથેનાનો અંદાન મહેલ.

અથેનાની વિરહાવસ્થા. અનુરાગ-રાગ, ઉપચારાથે સેત્યુક્તસ વેદને લાવે છે. વેદની અસમર્થતા. વેદ તથા જ્ઞેષી રૂપે તેમ રાક્ષ-સનાં જાનુસ તરીકે ચન્દ્રગુપ્ત તથા સિદ્ધાર્થકેનું આવવું. રાક્ષસની મુદ્રાજાપવાળી બનાવટી ચિટ્ટીથી સેત્યુક્તસ આદિનું છેલરાવું. થોડા લસકર સાથે પાટલીપુત્રને લેવા જવાની તૈયારી. પોતાની પુત્રીને સાજી કરવા વેદ બનેલા ચન્દ્રગુપ્તને બલામજુ કરી સેત્યુક્તસ આ-દિનું લસકરી વ્યવસ્થા કરવા જવું. ચન્દ્રગુપ્ત વેદનો અથેનાપર ચમુકાર. ભરમભર્યું કટુહલ, સિદ્ધાર્થકેનો રમુજી જ્ઞેષ જ્ઞેવો. પાછ-ળથી ચન્દ્રગુપ્તનું પ્રસિધ્ધ થઇ વિદાય થવું.

પ્રવેશ ૫ થી.

સ્થળ—પાટલીપુત્રમાં ધનનંદના મહેલનો બાગ.

રાજાની જીંદગીના સંબંધમાં સુમતિકા રાક્ષસને ખૂબ બેઠમ દસાવે છે. રાજાને કોઈપણ રીતે મુરાના કંદમાંથી છોડાવવાનો રાજ-નિષ્ઠ રાક્ષસનો નિશ્ચય. રાક્ષસ અને રાજાનો ગેળાપ. રાક્ષસ રાજ-ધર્મ બતાવે છે અને મોતમમાં રાજાને મુરા સંબંધે સાવચેત કરવા મથે છે. મુરા માટે રાજા પૂર્ણ વિશ્વાસ દેખાડે છે. એક વખતને માટે રાજા સભામાં પધારી પ્રગ્નને દર્શન આપવાની રાજા પાસે પ્ર-ધાનની પ્રાર્થના મુરા સંમતિથી રાજા બહાર નિકળવા કચુલ કરે છે.

પ્રવેશ ૬ થી.

મુરા, સુમતિકા તથા આશ્વમેધનું કવનાંથી અશ્વિતમાસ થયેલી

જન્મભાલા મુરારે પતિવ્રત ધર્મનો ઉત્તમ ઉપદેશ આપે છે. પતિવ્રત ધર્મ અને વાતસલ્ય વચ્ચે રક્ષક, આખરે જન્મભાલાનાં સદ્ વચનથી મુરારું મન નિષ્કપટ પવિત્ર બની પતિપરાયણ થાય છે. ચાણુક્યને બોલાવે છે, અને ચન્દ્રગુપ્ત સાથે એકદમ ચાલ્યા જવાની ધમકી આપે છે. ચાણુક્ય આખરે “ ચન્દ્રગુપ્ત તારાજ પુત્ર છે ” એ પડો જોડે છે માદૃષ્ટિ બતાવી નિર્ણય કરવાનું મુરારે સોંપી ચાલ્યો જાય છે, પતિનેજ અચાવવાના દ્રઢ સંકલ્પ હિપર મુશ્કેલી આવે છે રાજા ધન નંદ રાજ સભામાં જવા તૈયાર થઈને આવે છે. મુરારા જવાની ના પાડે છે. રાજા દિલાસો આપે છે. રાક્ષસ પ્રમાણ વાજતે ગાજતે બોલાવવા આવે છે મુરારે મનાવતો રાજા ચાલ્યો જાય છે આખર પતિને સુરંગમાંથી અચાવવા મુરારા પાછળ પાલખીમાં નીકળી પડે છે,

પ્રવેશ ૭ માં.

સ્થળ—પાટલીપુત્રનો મહામાર્ગ.

સુરંગના કાવત્રાનો સંઘળો ટાપવા નિસર રાક્ષસ પ્રધાન ઉપર પડે તેની સંઘળી સૂચના તથા વ્યવસ્થા કરતો ચાણુક્ય આવે છે. રાક્ષસને અચાવી લેવાની અને રાજા પ્રાસેથી તેને દૂર ખસેડવાની તબવીજ ધનનંદની સપુત્રસવારી પ્રવેશે છે. સેત્યુકસ લગકર લાઈ ચડી આવેલ છે માટે મદદે તુરંત દોડી આવવાની ચિઠ્ઠી ચાણુક્યનો હુત રાક્ષસને આપે છે રાક્ષસ જાય છે પાછળથી પુત્ર સહિત ધન નંદ સુરંગ પ્રવેશી દટાઈ પડે છે. મુરારા પાલખીમાં આવી પહોંચે છે. પતિનો નાશ જોઈ પેલે પણ સુરંગમાં કૂદી જઈ સતી થાય છે

દેવકી.

દોષ સીન.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૫ જો.—સ્થળ—પાટણપુત્રનો એક રસ્તો.

સેત્યુંકસ સામે લક્ષ્મી વ્યવસ્થા માટે રાક્ષસ અને બીજી સેના-
પતિ વચ્ચે રક્ષક, રાક્ષસનું માનનું. રાક્ષસપ્રતિ બ્રાહ્મરાક્ષસની વ્ય-
ગ્રકિત પ્રજાજનને રાક્ષસ ઉપર આરોપ અને કોપ દિશ્યુષ્ય પ્રવે-
શીને વેર કાવચી અબળા રાક્ષસને સાવચેત કરી દુર લઇ
જાય છે. ગામગણાટા.

પ્રવેશ ૨ જો.—સ્થળ—યુદ્ધભૂમિ.

સેત્યુંકસ પરતેશ્વર તથા મહાયદ્રુ, તેઓને યોદ્ધાં લશ્કર સાથે
ભોલાવવા માટે અને દ્વારથી તેઓને પરાજય કરાવવા માટે રાક્ષસ-
પર હાથબળાતર હાંકે છે. તેઓની હાર અને સુલેહની માંગણી-શરત
ચન્દ્રશુભ પકડવા આવે છે કે સિંહરાજને ચાલતી અથેના તેને નદિ
ઓળખી શકવાથી હંડયુદ્ધની માંગણી કરે છે. પ્રેમકટારી ખાવા
ચન્દ્રશુભ છાતી ધરે છે પણ અથેનાની કટારી હારી જાય છે. ટંબલો.

પ્રવેશ ૩ જો.—સ્થળ પાટણપુત્રનો રસ્તો.

સેત્યુંકસ આદિને નજરકેદ તરીકે લાવવામાં આવે છે, તેઓને
રાક્ષસપર આક્ષેપ, પૈતાના કુટુંબને ચન્દનદાસને ત્યાં છુપાડી રાક્ષસ
કહી નાસી ગયો છે એવી વાસુસદાસ ખબર, વળી રાક્ષસની કહેવાની
ચિઠ્ઠીથી ચન્દનદાસે સુરંગ ખોદવા દીધી કે જેમાં સંયુત નંદનો નાશ
થયો તે માટે ચન્દનદાસને પકડી લાવવામાં આવે છે, ‘રાક્ષસનું
કુટુંબ સૌથી દેતો તારો છુટકારો થશે’ એવી ચન્દનદાસને ચન્દ્રશુભ
તરફથી લાલચ, ચન્દનદાસની ખરી કસોટી અને ફલ મિત્રમિત્ર,

રાક્ષસને નમાવવા ચન્દનદાસને શુભીપર ચડાવવા બનાવટી હુકમ,
ચન્દનદાસનું અડગ ધૈર્ય.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ—ચન્દ્રગુપ્તનો મહેલ

અથેનાની પ્રેમકસોટી કરવા ચન્દ્રગુપ્ત અને સુમતિકાની વેશ
બદલને ચમત્કર્મરી રમત. ચન્દ્રગુપ્ત બંનેની સુમતિકા પોતાનું પર-
ણુવા અથેનાને દમ બીકાવે છે; અથેનાની સિંહરાજ તરફ પ્રેમનિષ્ઠા
સહરાજનું પ્રગટ થવું, સુમતિકાએ મસ્કરી કરવી નાયક નાયિકાનું
પ્રેમ પુર્વક પ્રાપ્ત, પાછળથી સિદ્ધાર્થનું આવવું અને સુમતિકાને
ચન્દ્રગુપ્ત સમજી ભોડા પડવું, સુમતિકા ગિંદાર્થકને બનાવે છે, પાછ-
ળથી પ્રસિધ્ધિ અને પરિણામ-પ્રજ્ઞ,

પ્રવેશ ૫—સ્થળ—પાટલિપુત્રના કિછાની બહારના જંગલમાં વધસ્થાન

ચન્દનદાસની બનાવટી મિત્ર તરીકે કંઈકદાસના વેશમાં સિદ્ધાર્થ
અને રાક્ષસનો મેળાપ સિદ્ધાર્થનું રમુજી છળ ચન્દનદાસને
શુભી પાસ લાવી ફરીને સમજાવવો, તેની પત્ની અને પુત્રનો કરજો-
ત્પાદક મેળાપ, ચન્દનદાસની સાચી મિત્ર નિષ્ઠા અને મરવાની તૈયારી
રાક્ષસનું પ્રસિદ્ધ થવું. બંને મિત્રોનો મિત્રધર્મ ઉત્તેજક સંવાદ, ચન્દ્ર-
ગુપ્ત અને ચાણક્ય બંનેને રાક્ષસને પ્રધાનપદ પાછું લઇ મિત્રને
બચાવવા સમજાવે છે. રાક્ષસની નિશ્ચલ રાજનિષ્ઠા, રાજમક્તિ ખાતર
નિર્દોષ છતાં બંને પડેલા મિથ્યા આરોપ માટે મરવાનો સ્વીકાર
કરી વેરીઓથી પણ છુપી વાક વાદ મેળવવી સેત્યુક્ત બાહિની
ન્યાય પ્રધાન રાક્ષસને હાથે થવા દઇ તેને વશ કરવાની ચાણક્યની
બીજી બાજી, ભોળા રાક્ષસનો સ્વીકાર ચન્દનદાસને છોડી ચૂકવો
મિત્રમિલન.

સીન દ્રાન્સદેવ.

પ્રવેશ ૬ ઠા—સ્થળ—ચંદ્રગુપ્તનો દરબાર.

ચાણક્યનો એકાન્ત પશ્ચાતાપ અને રાક્ષસને મનાવી લેવાનો નિશ્ચય રાક્ષસ ન્યાયાસને ગિરાળે છે, સેલ્યુકસ, પૂર્વતેશ્વર તથા મલ-યકેતુને બોલાવી રાક્ષસ સામે ઉભા કરવા ચોરના હાથમાં કાટવાળને દંડવાનો ન્યાય સમગ્ર પર્વતેશ્વર રાક્ષસ ઉપર લાલપીળો ચઢ્ય જાય છે. નિદોષ રાક્ષસની મુંઝવણ, રાક્ષસના પત્રપરથી ચઢાઈ લઈ આવવાનું પર્વતેશ્વરનું કહેવું, રાક્ષસ પોતાની મુદ્રાછાપવાળી પત્રિકા જોઈ દિગ્મુદ બની જાય છે. ગુન્દેગાર તરીકે પોતાનો ન્યાય થવા તે ચંદ્રગુપ્ત-ચાણક્યને વિનવે છે. સત્યાગ્રહ સામે ચાણક્યની કુટ નીતિનું પીગળાવું. પ્રધાનપદ લેવાની પુનઃપ્રાર્થના, નંદવંશજનીજ સેવા કરવાની રાક્ષસની પ્રતિજ્ઞા, રાજાખન, ચક્રવર્તીનાં લક્ષણો આદિથી ચંદ્રગુપ્તને ચાણક્ય ધનનંદના તથા મુરાનો ખરો પુત્ર સાબિત કરી આપે છે. રાક્ષસનું મનાઈ જવું અને ચંદ્રગુપ્તની સેવાનો સ્વીકાર ચાણક્યની નિસ્પૃહા અને સદર્શ શિષ્યાવંધન, ચાણક્ય રાક્ષસને હાથે ચંદ્રગુપ્તને શિરે રાજમુકુટ ધારણ કરાવે છે. સધળા રાજા-કતોને અને મદદગારોને ઇનામ તથા કેદીઓને મુક્તિ પર્વતેશ્વર ચંદ્રગુપ્ત સામે પોતાના આધીનતા સ્વીકારે છે. સેલ્યુકસ પોતાની પુત્રી વ્યથેનાને ચંદ્રગુપ્ત સાથે પરણાવના અને કન્યાદાનમાં પોતાનો હિન્દુસ્તાનમાં છતેલો સધળો મુલક આપવાની માગણી કરે છે, ઉભયનું પ્રેમાલિંગન, આશીર્વાચન.

સમાપ્ત.

॥ ॐ नमः ॥

ચંદ્રગુપ્ત નાટકના ગાયનો

અંક ૧ લો.

સુત્રધાર—

૧

એક, અદ્વૈત, ઝંકાર, અપરંપાર,
રહી નિરાધાર. વ્યાપક-ચરાચર-વિશ્વ—
શુભ્ર અક્ષરે બધો આ પ્રપંચ-વિસ્તાર—એક,
એ મહારીની દોરીમાં માથા મર્કટી થી નામે,
વીજ હુજે ચરચર, વાસુ કંપે ફરફર,
સૂરજ, ચન્દ્ર, પૃથ્વી ધૂમી, રહ્યાં જેનાં ત્રાસે,
ભક્તને રમાડતો, રાક્ષસને રોવાડતો,
સઘળું કરતો છતો નિરાળો, નિરાકાર—એક.

નટી—

૨

હિન્દ રાણી હતી, જમત બાણી હતી,
આમા આસમની આશ્વર્થ—કહાણી હતી,
સ્વર્ગ દેવોની મણદૂર વાણી હતી—હિન્દ
ઋષિ-શુનિ-શૂનીર-રતનની એ આણી,

જ્ઞાન-કળા-કૌશલ્યે જગદુર ગણાણી.
 વીરતામાં ચક્રવર્તીનું ખતાવું પાણી.
 મુજલ-ફલવતી. રસમલી સરસ્વતી,
 શ્રીમાં ઇન્દ્રાણી, યુદ્ધિમાં પ્રહ્લાણી હતી—હિન્દ.

સુરા—

૩

પ્રીતમજી પ્રાણાધાર-દીલહાર દીલ હરનારા
 અલખેલા હું ઉમંગે-રંગે રમાડું ખ્યારા—
 સાદીનના સુરખ ખીંછાના બીછાવું સેજ સારા
 અતર સુગંધે લીના કરું સેવા સ્વામી મારા—
 હસું અને હસાવું રસમાં રસિક રીઝાવું
 પ્રિતીના પુર ખ્યાલા રસરસના પાઉં ન્યારા—
 મીઠી મધુરી મહારી અહો ભાવ્ય માનુ મારા
 રસલીની તેં લીંબવ્યો છું તાબે હું તમારા—
 ગણીશ નથી હું ખ્યારા શુરા તમારી દારા
 અલખેલા હું ઉમંગે રંગે રમાડું ખ્યારા—

સિંહરાજ-ગોવાળો—

૪

અમોને પ્રાણથી ખ્યારો અમારો દેશ હિન્દુસ્તાન
 અખિલ સંસારમાં ન્યારો અમારો દેશ હિન્દુસ્તાન
 હિમાલય થા ઉંચા પહાડો જે સ્વર્ગથી આશમાન,
 સિન્ધુ અંચા યમૂના આદિ નદીઓ દર્ષ રહી અમીપાન.
 કળા, કૌશલ્ય, મિસાનો લણા, અહિંથી કુટયાં ગરણાં,

ઉપનિષદ્ વેદ ગીતા—પ્રજ્ઞાવિદ્યાનાં અનેક ગાન.
અમોને એવી આ અમ માતૃભૂમિતું દિલે અભિમાન
ગોલો હિન્દદેવીનો મુજબજબકાર ને કલ્યાણ

સિંહરાજ—

૫

રભ દિયોરે, રભ દિયોરે, રભ દિયો,
કર્તવ્ય—યજ્ઞ મોઝાર મુજને રભ દિયોરે,
ગોવાળ—ગોવાળાણુ—જર્મશ દીવો તું જર્મશ દીવો તું જર્મશ દીવો
કરી કુંપડીમાં અંધકાર પછી આધાર કિયો.
સિંહરાજ—અગ્નિ નકામો ઉપ્પતા વિના, જ્યોતિહીણ
સૂર્ય અંદ સૂના.

તેમ ફરજ રહિત અવતાર—મુજને
ગોવાળ—ગોવાળાણુ—અમ ગોવાળિયાનો તું કન્હેયો,
ક્યારે મળીશ ફરીને તું રખેયો !
સિંહરાજ—જ્યારે કરીશ દેશઉદ્ધાર—મુજને

નાયકો—

૬

કાના રોકત હથ ડગરીયા,
કથસે નીર ભરનકો બાઉં
હે...નીર ભરનકો બાઉં
કથસે પનીયા ભરનકો બાઉં—કાના
બારા ભરસદી મોરી ઉમરીયા,

કંવલા જોખન ઝોર પતંજી કમરીઆ,
લાજ ન સર મર બાઉ—કાના

અથેના—

૭

પૂર્ણ ઇન્દ્ર મારા સૌભાગ્ય-સિન્ધુતણા છે તમે ખ્યાર,
પ્રેમ-બંધે બાધે હૈયાની સોડીના લાંગર-કિનારા—પૂર્ણ
મારી જીવંતી-શુભાશી તેમાં આપરૂપ સુગંધિ,
શરીર સરોવરના તમે તીર, પ્રીતિ કામધેનુ તણા રસક્ષીર,
સ્નેહ-મંદીરના પાયા સ્થિર, થશે ન ન્યા...રા—પૂર્ણ
! સંહારાજ—પણ તમને વસન્તને વધાવવા મારી પાસ ક્યારા નથી
ધેરી લરવીની દહેરો ઉછાળવા જીવન-કિનારા નથી,
ચન્દા ! તમને ખીલવવાને રૂઠેરા આંગણુ ઉતારા નથી,
જો રાજ્ય બાળા—પૂર્ણ.

મુરા—

૬

કરો આ માઠી ભક્તિભરી ભેટનો સ્વીકાર
સમર્પુ આપ ચરણોમાં આતિથ્ય-સત્કાર,
ચાણુક્ય—જેઓ છે આત્મ-જ્યોતિના ખરા ઉમેદવાર.
તને જીખરા કાકરા સમા આ હીરાહાર.
મુરા—ઇન્દુના ખંડખંડ મન્દ હાસ્ય જેવી જળકે આ
કુન્દનની માળા
ચાણુક્ય—પ્રહાસુધા-સિન્ધુ જ્યાં ઉછળી રહ્યો ત્યાં
ઝાકળ બિન્દુની સી દરકાર—તેને.

સુરા—તપરૂપી ધનથી તમે વિપ્ર-તપોધન, ધન્ય,
 ચાણક્ય—પ્રહ્લાદ કૈલસો થયું જ્યાં મન્યું
 પ્રહ્લા-રત્ન અતન્ય—તેને

અથેના—

૬

મારી પ્રીતિના અવતાર થી વરમાળા આ સ્વીકારે,
 પ્રાણ પુષ્પથી ગુથેલી ંહાલીને ગળે લગાડો—મારે,
 જોખનના વને વસી સિંહરાજ ! ગાજો.
 બાહુબંધ-પિંજરિયે પ્રીતિમણ રાજો.

સિંહરાજ { પણ હાલમાં આ સિંહ છે ગુરૂને આધીન }
 { સ્વદેશતણી સેવા ભક્તિમા છ લીન }

અથેના—વિરહ-દરિયામા ડુબતીને ઝાલો, ડિગારો.

પાર તારો—મારી

સુરા—

૧૦

આવો આવોજી અલગેલા છે મનહર મારા (૨)
 વારી હું મન હરનારા તારી હું મનહર મારા
 વાલમ રિનાની વર્ષા અકેલી હતી
 આજે આતંદ છેલ છેલ્યાં છે મનહર મારા
 રસિક રંગ રસિયા મારા ઘડી નવ રહેશે ન્યારા
 પીયુષ પાઓ પ્રેમ પ્યાલા છે મનહર મારા
 નવલ નરેલી નારી મંજુલ મમ મનહર નારી
 શાલી સુધડ છે પ્રેમ ઘેલાં છે મનહર મારાં

ચેતનંદ—

૧૧

પ્રાણથી અધીક ખારી ખારી નીરજતાં જીવન સુખકારી.

શાય મુજ જીવન સુખકારી—પ્રાણથી

મુજ સમાન નવ જાણું જગમાં નવ યૌવન નારી

વધુ શુભ રૂપ રંગ ભેઈ તારા રતી પછુ ગઈ હારી

ભેઈને રતી પછુ ગઈ હારી—પ્રાણથી

સ્થાપી.

આવો ભેટો ભાભીની, હરમાં ધરો ઉમંગ

અંતર પટ અજગા થતાં, પ્રગટે અંજ અનંગ—પ્રાણથી



અંક બીજો.

સુભતિકા—

૧૨

એક પત્નીવ્રતપાન પીઓ નર ! એક પત્નીવ્રતપાન
 સ્ત્રીને પતિવ્રત તેમ તમારૂં પત્નીવ્રતે કદ્યાણુ-પીઓ.
 તમે ચાહો કે નારી તમારી હો સતી સીતા સમાન,
 ઉદાહરણુ રૂપ રામ બનેા ખુદ પવિત્રતાનું પ્રમાણુ-પીઓ
 નીજ પત્નીનાં અંગ અંગને દિયો અમી કુપ ઉપમાન
 પ્રાધ પ્રાધિતેના રસધુંટડે લિયો અનરતા લાણુ-પીઓ.

મુરુ—

૧૩

તમારા વચનથી હું હારી વાલમા (૨)
 શ્યામ સુંદર તમ વચન ના સાચા
 હવે ના ફસાઉં હું તમારી જાળમાં—
 રસિક રંગીલા છેલા દોષ મા દેખો ખ્યારા
 ક્યાંથી લખાણી હું તમારા જાલમાં—

મુરુ—

૧૪

અહો હીલહાર હો ખ્યારા પુનરી હું તમારીકું
 પ્રણવનો મંત્ર છે તુજ નામ જપુ'કું માળ નીસહીન હુ
 અબલંબન મૂર્તિ તારી રસિકી આંખમાં ધારી

આસો ખાસમાં દર્શન પુલ્કરી હું તમારી ખું
હવે બહાલી ખીરજ ધર તું ચતુરા મારી ચિતહરતું
નહીં તરછેડું નાજુક નાર દીલહર મારી દીલખર તું
શાણુ શીરતાજ હે મારા પુન. હું પામી પ્રીય ખ્યારા
લક્ષ્મીકાંત છે મારા પુલ્કરી હું તમારીહું—

સખીઓ—

૧૫

કુમળી કમળી કુલમંડળી શી આ સૌન્દર્ય ની શોભી રહી પુતળી,
રહ્યાં ગાત્ર નયન સમાં જળકી, તેમાં બાણે કે ચંદા

ખીલી શીતળી—કુમળી

અથેના—મારે મન કુલમંડળી વંજળી બળી,

જેને ચંદા કહો તે તો હોળી વળી.

મારા દિલનું હર્ષ કોઈ લિયે ન કળી,

મને કાણુ પીવાડે દવા એ ગળી—કુમળી.

અથેના—

૧૬

નામ છે નામ છે નામ છે રે મારા ઐવધીનું સિંહરાજ નામ છે.

મારી જહી છુટીનું સિંહરાજ નામ છે.

ધામ છે ધામ છે ધામ છે રે મારી શાન્તિનું પદમ તે ધામ છે,

સુન્દરોત્તમ-રાણસ ઉપર રામઆણુ છે.

સુધા સ્વ મરણું પ્યારું, સમજાતું સમરણું મારું
તેના વીના મરણું મારું

દિલનું સુખ છે, અંતર આરામ છે,
જન પ્રાણ કેરું એ વહાલું વિશ્વામ.

તેમાં મારું આ જીવન તમામ-છે.

સખીઓ—

૧૭

કળી ખેલ કુસુમડી, જો તું ઉઘડી,
આંચો જમર તુજ મા.....ટ--કળી.

અથેના--રસિકડાને લહેરખડાને લીકુ પાંખડીએ,
મહેકાવી પરમા.....ટ.

ચંદ્રગુપ્ત--તું કળીને ચુમવા આલિંગવા,
આ અલિને હજી વા.....ર, હમણું પ્રિયા, જવા દે

સખીઓ--ના ન ઉઠવા દે,

અથેના--ચોરને લઉં પકડી-કળી.

મુરા—

૧૮

ખેલો વસંત ખહાર પોઠો પીયુ પ્રાણથી પ્યારા મનહર મારા—

મુજ આશાના પચરંગ કુલટે સરીર રોયા એ સનાઈ

દયોને વિસાઓ દુઃખડા ભુલાવું મદન પવન રહ્યો વાઈ

સરસ સુગંધ આ છાઈ—

ચંદ્ર જોડે જયમ ચાંદની શોભે રતિ રતિકાન્તે રીઝાઈ
 શ્રી રાધા રસીક જયમ શ્યામથી શોભે એ સુખ મુજ મનમાંહી
 વાલા આનંદ વધારી—

વૃન્દમાળા—

૧૬

સાંભળજો બહેનો રાણી, ભારત ભુમીમાં કેવી રૂઢી સતીઓ થઈ
 તમમા સતીઓ થઈ
 પતિવ્રતમાં પુણ્ય પુર્વ શીયળ ધર્મ શાળીદેવીઓ કેવી સતીઓ થઈ
 તમમા સતીઓ થઈ
 હરીશ્ચંદ્રની તારા રાણી પતી કાળ નીચધામ વેચાણી,
 પુત્ર મરણનું દુઃખ નવ ગણતાં અંતે અડગ રહી
 વિજયવંતી તમમા થઈ
 કાળીને કહરૂપી નારી પતિવ્રત પાળે ધર્મ વિચારી,
 પતિ સેવાના પુન્ય પ્રતાપે પોતે પુતીન થઈ.
 તેજ સતીઓ તમમાં થઈ.

ટીપ.

અંક ૩ જો.

અથેના—

૨૦

પિયા-પાંખ હીણી સૂની પાંખિણી અપંગ હું છું,
 હડાયે ન એક પાંખે જીવન મહા આકાશે.
 કેમ કરી એક આંખે અંતરાક્ષરો પહું હું—પિયા
 ગૃહ આગ્રમ કલ્પદ્રુમે, હાંપત્ય રૂપી ડાળ,
 પ્રિય પત્ની-પતિ-પત્નિ-પંખીડા ત્યાં ફળ ખાય રસાળ.
 ક્યારે સ્વામિસંગ થાયે આનન્દ બાળે જવાળે,
 પ્રેમના જ્યાં પવતને ઝૂલી લહાવો સ્વર્ગનો લઉં હું પિયા

અથેના—

૨૧

પ્રાણુથી ખ્યાલ છેરે પ્રીતગણ, પ્રાણુથી ખ્યાલ છે
 આ મારી કાયાના જીવન ચેતન છે પ્રાણુથી ખ્યાલ છે
 તડકતું દિવ-માછલું તરશયુ, ત્યાં રનેહ સુધા સરવર છલકયું
 આશ આકાશે પ્રજાત મલકયું તંજ લાગ્ય ભાનુનું ઝળકયું
 હવે સાથે રહેજો, ન દેજો દગો લેજો લહાવ,
 આંખના તારા છે રે પ્રીતમણ, પ્રાણુથી ખ્યાલ છે.

સુમનિકા—

૨૨

આવો આવો અંતરના અનિયસાજ !

પહેરો પહેરાવું સાજ મુજ બહાલીના વરસાજ ! આવો.

તમારે જાતર હું વારી જાઉં, ખુશીથી નર તણનારી થાઉં

શિષ્યાર્થક—

ઠોણ આ પ્રિયા સુમનિકા લુચ્ચી ! !

સુમનિકા—

પૂરા બન્યા છે હોઈ પ્રયત્ની ! !

શિષ્યાર્થક—

હવે શાને સરમાઓ છેડે હઠીલાં હાજ—આવો.



બાહર ખખર.

અમારી કંપનીનાં નીચલાં નાટકોનાં ગાયનોની ચોપડીએ
જ્યાં અમારો મુકામ હશે ત્યાંથી નીચલી કિંમતે રોકાયેલ
અથવા વેચ્યુપેબલ પાર્સિલથી મંગાવ્યાથી સગશે.

ચોપડીનું નામ.	કિંમત.	ચોપડીનું નામ.	કિંમત.
વીર-અજીત ...	૦-૪-૦	ન્યાયસીધુ ..	૦-૪-૦
જયાકુમારી ..	૦-૪-૦	ધર્મજ્ઞેય ...	૦-૪-૦
અહલ્યામાર્ધ ...	૦-૪-૦	સતી-સવિતા ...	૦-૪-૦
સીદ્ધ સત્યેન્દ્ર ...	૦-૪-૦	રંગતરંગ ...	૦-૪-૦
ચંદ્રગુપ્ત ...	૦-૪-૦	ભારતવીર ...	૦-૪-૦
વીર-કેસરી... ..	૦-૪-૦	વીર-રમણી ...	૦-૪-
સ્વયંવર	૦-૪-૦	મેધ મહુરી... ..	૦-૪-
બામુદાદન	૦-૪-૦	યોગમામા	૦-૪-
આત્મભંગ	૦-૪-૦	મહાત્મા હુવરીલસ	૦-૪-
સમ્રાટ અશોક ..	૦-૪-૦	હવન નૌકા...	૦-૪-

બચુભાઈ રતીવપ્રસાદ

માલેક

શ્રી આર્યોદય નાટક નાજ.

